

Bartosz Michalski
Uniwersytet Wrocławski

Wspólnota Karaibska (CARICOM)

Caribbean Community (CARICOM)

Key words: Latin America, Caribbean region, regional integration.

Wstęp

Region Morza Karaibskiego niewątpliwie atrakcyjny ze względów turystycznych wydaje się pozostawać nieco na uboczu głównego nurtu badawczego zajmującego się procesami integracyjnymi zachodzącymi we współczesnej gospodarce światowej. Jest to o tyle błędne, iż regionalizm w tej części świata potrafi zadziwić swoją złożonością oraz zaawansowaniem. Warto również na samym wstępie zaznaczyć, iż Karaiby są wbrew pozorom wewnątrznie bardzo zróżnicowane. Samo dokładne zdefiniowanie tego obszaru geograficznego zwłaszcza ze względu na różnorodność kulturową oraz dzieje historyczne (region ten długo pozostawał areną rywalizacji największych mocarstw kolonialnych) nie jest takie proste.

Polska literatura przedmiotu poświęcona tematowi integracji karaibskiej pozostaje wciąż uboga¹. Niniejszy artykuł jest być może jedną z pierwszych prób usystematyzowania najważniejszych zagadnień związanych z funkcjonowaniem Wspólnoty Karaibskiej.

Z racji charakteru publikacji główny punkt ciężkości w prowadzonych rozważaniach został skoncentrowany na ekonomicznych aspektach współpracy krajów tego regionu, natomiast zagadnienia natury politycznej zostały przedstawione jedynie w takim rozmiarze, jaki wydaje się potrzebny dla zapewnienia logicznej spójności wywodu.

Rys historyczny

Początki procesów integracyjnych w rejonie Morza Karaibskiego sięgają okresu tuż po zakończeniu II wojny światowej (lata 40. i 50. XX wieku). Pierwszą międzynarodową organizacją regionalną na Karaibach była Komisja Karaibska powołana do życia 20.10.1946 r. w Waszyngtonie, skupiająca państwa posiadające w tym regionie świata swoje terytoria zależne/kolonie (Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Francja, Holandia). Miała ona

¹ Z tego powodu wśród źródeł wykorzystanych przez autora dominują przede wszystkim materiały opublikowane w Internecie na oficjalnych stronach Wspólnoty Karaibskiej (<http://www.caricom.org>). Stosunkowo nieliczne artykuły polskich autorów (pomijając krótkie encyklopedyczne wzmianki na temat CARICOM) także są dostępne głównie w Internecie (zob. przypisy), natomiast te zamieszczone w źródłach tradycyjnych odnoszą się w głównej mierze do współpracy pomiędzy Unią Europejską a CARICOM. Warty uwagi jest tutaj anglojęzyczny artykuł A. Koszkuć, Ł. Saniewski, M. Sznajder, M. Tałałaj, *Caribbean reality – CARICOM study*, [w:] S. Naruszewicz (red.), *Świat otwartych granic: szanse czy zagrożenia?* Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok 2005, s. 445-463. Przypisy w dalszej części artykułu odnoszące się do wspomnianej publikacji zostały sporządzone na podstawie maszynopisu przesłanego autorowi przez Ł. Saniewskiego pocztą elektroniczną dn. 19.09.2006 r.

MASZYNOPIS

Publikacja chroniona prawem autorskim. Cytowanie jedynie poprzez podanie pełnego adresu internetowego oraz/lub pełnego przypisu bibliograficznego do źródła papierowego.

wyłącznie charakter konsultacyjny w sprawach rozwoju społeczno-ekonomicznego. Następnie została zastąpiona 21.07.1960 r. przez Organizację Karaibską, która przetrwała jednak tylko 4 lata².

Drugą organizacją funkcjonującą na Karaibach w okresie od 03.01.1958 r. do 31.05.1962 r. była Federacja Indii Zachodnich (ang. *Federation of the West Indie*, FWI), która skupiała ówczesne brytyjskie kolonie położone w tym regionie świata tj. Antigüe i Barbudę, Barbados, Dominikę, Grenadę, Jamajkę, Kajmany, Turks i Caicos, Montserrat, St. Kitts/Nevis/Anguillę, St. Lucia, St. Vincent i Grenadyny oraz Trynidad i Tobago. Korona brytyjska wychodziła z założenia, iż integracja tych terytoriów jest jak najbardziej wskazana, gdyż w pojedynkę byłyby one zbyt słabe do samodzielnego funkcjonowania na arenie międzynarodowej. Z czasem planowano, że Federacja uzyska pełną niepodległość jako monarchia konstytucyjna połączona unią personalną z Wielką Brytanią (na podobieństwo Kanady czy Australii) lub jako republika w ramach Brytyjskiej Wspólnoty Narodów³. Taka droga do niepodległości małych i słabo rozwiniętych wysp karaibskich z perspektywy brytyjskiej wydawała się najbardziej pożądana.

Krótkie funkcjonowanie Federacji Indii Zachodnich spowodowane było znacznymi dysproporcjami pomiędzy poszczególnymi terytoriami wchodzącymi w jej skład. W tym całym układzie dominowały przede wszystkim Jamajka oraz Trynidad i Tobago, z których ta pierwsza nie godziła się na wzmocnienie władz federalnych kosztem kompetencji władz lokalnych i tym samym zablokowała możliwość wprowadzenia m.in. swobody przepływu osób, unii celnej czy też spójnej polityki handlowej. Ponadto w przyjętych wstępnie założeniach współpraca w kwestiach gospodarczych obejmowała zagadnienia planowania rozwoju oraz opodatkowania na rzecz budżetu federalnego⁴.

We wrześniu 1961 roku przeprowadzono na Jamajce referendum, w którym większość głosujących opowiedziała się za pełną niepodległością. Została jej ona oficjalnie przyznana przez Wielką Brytanię 06.08.1962 r., co ostatecznie przypieczętowało los Federacji mimo

² Zob. szerzej J. Błaszczak, *Wspólnota małych narodów* [w:] http://www.e-polityka.pl/a.1135.d.63.Wspolnota_malych_narodow.html (pobrano 19.09.2006).

³ Por. i zob. szerzej J. Błaszczak, *Federacja Indii Zachodnich (1958-1962)* [w:] http://www.e-polityka.pl/a.1133.d.75.Federacja_Indii_Zachodnich_1958_62_.html (pobrano 19.09.2006) oraz M. Gawrycki, *Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby. Trudne partnerstwo dwóch regionów*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2004, s. 321 i nast.

⁴ http://www.caricom.org/jsp/community/west_indies_federation.jsp?menu=community (pobrano 19.09.2006).

prób jej zachowania podejmowanych przez rząd Trynidadu⁵. Opór mniejszych prowincji przed ich zdominowaniem przez Trynidad, wzrost dążeń niepodległościowych oraz błędne założenia przyjęte przez Brytyjczyków odnośnie kształtu systemu ustrojowego, tj. odgórnie narzuconej integracji politycznej zmierzającej do ustanowienia systemu federalnego, okazały się jednak najważniejszymi przyczynami niepowodzenia tego projektu. Ten ostatni czynnik ma istotne znaczenie w powiązaniu z faktem, iż kolonie karaibskie stanowiły istotny ciężar finansowy dla Wielkiej Brytanii i kraj ten poszukiwał możliwe najszybszego sposobu na usamodzielnienie się tych terytoriów w momencie, gdy przestały one przynosić Imperium jakiegokolwiek korzyści. Nie bez znaczenia pozostawała również presja wywierana na Londyn w kwestiach dekolonizacji. Z czasem stała się ona na tyle silna, że Wielka Brytania była zmuszona do stopniowego przyznawania niepodległości swoim terytoriom⁶.

Patrząc na początki procesów integracyjnych na Karaibach zauważalne jest pewne podobieństwo z procesami, które w tym samym czasie zostały zapoczątkowane na kontynencie europejskim. Oczywiście faktem pozostaje zupełnie odmienna sytuacja ukształtowana poprzez wydarzenia historyczne, lecz w tym miejscu na podkreślenie zasługuje fakt zdominowania dyskusji nad przyszłym kształtem ugrupowań integracyjnych (tj. FWI oraz EWG) przez czynniki o charakterze politycznym. Dopiero wraz z upływem czasu na znaczeniu zaczęły zyskiwać kwestie *stricte* gospodarcze.

Pomimo końcowego niepowodzenia politycznego projektu jakim była Federacja Indii Zachodnich, pozostawiła ona po sobie pewne rozwiązania i stworzyła tym samym podwaliny pod kontynuowanie procesów integracyjnych na Karaibach⁷. Po trwającej krótko przerwie we współpracy skoncentrowano się tym razem na gospodarczym wymiarze integracji. Jak się okazało z nieporównywalnie lepszym skutkiem. 15.12.1965 r. na mocy podpisanego przez Antiguę i Barbudę, Barbados, Gujanę oraz Trynidad i Tobago Porozumienia z Dickenson Bay (ang. *Dickenson Bay Agreement*) powołano do życia Karaibskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (ang. *Caribbean Free Trade Association, CARIFTA*)⁸.

⁵ Zob. szerzej J. Błaszczak, *Federacja Indii Zachodnich, op.cit.* Nieco wcześniej jednak tj. 31.05.1962 r. Wielka Brytania przyznała niepodległość Federacji jako całości, lecz szybko potem Jamajka oraz Trynidad i Tobago uzyskały indywidualną niepodległość. Zob. M. Gawrycki, *op.cit.*, s. 321.

⁶ M. Gawrycki, *op.cit.*, s. 323.

⁷ Jako ciekawostkę wspomnianą w artykule J. Błaszczak, *Federacja Indii Zachodnich, op.cit.*, można podać ustanowienie w roku 1948 czołowej uczelni wyższej regionu – Uniwersytetu Indii Zachodnich (ang. *University College of the West Indies*) czy też występującej pod nazwą Indie Zachodnie wspólnej reprezentacji w najpopularniejszej na Karaibach dyscyplinie sportowej – krykiecie.

⁸ J. Błaszczak, *Wspólnota małych narodów, op.cit.*

Do roku 1971 członkostwo w tej organizacji uzyskały wszystkie byłe i obecne brytyjskie terytoria zależne (01.07.1968 r. do CARIFTA przystąpiły Dominika, Grenada, St. Kitts/Nevis/Anguilla, St. Lucia, St. Vincent i Grenadyny, 01.08.1968 r. Montserrat i Jamajka a 01.01.1971 r. Belize⁹). Z czasem wszystkie wymienione terytoria (z wyj. Montserrat) uzyskały również niepodległość¹⁰. CARIFTA miała przyczynić się do zjednoczenia ich gospodarek m.in. poprzez zacieśnienie łączących związków handlowych ustalając kalendarz liberalizacji stawek celnych oraz eliminowania barier pozataryfowych (ograniczenia ilościowe, subsydia, dumping), zdywersyfikować strukturę handlu zagranicznego tych krajów, zapewnić ciągły rozwój gospodarczy oraz uczciwą konkurencję ustanawiając reguły obowiązujące wszystkich jej członków i chroniące przede wszystkim drobnych producentów, a także utrwalić harmonijny wzrost handlu karaibskiego¹¹. Dodatkowo współpraca miała się koncentrować na równym podziale korzyści osiągniętych dzięki liberalizacji handlu, promocji rozwoju przemysłowego terytoriów/krajów najsłabiej rozwiniętych zaliczanych do grupy LDC (ang. *low developed countries*), zwłaszcza w sferze zajmującej się przetwórstwem orzechów kokosowych, racjonalizacją produkcji artykułów rolnych oraz pomocą w ich marketingu a także zachowaniem długich okresów przejściowych w liberalizacji ceł na produkty będące szczególnie ważne dla przychodów eksportowych terytoriów/krajów najsłabiej rozwiniętych¹².

Odnosząc się do kalendarza liberalizacji stawek celnych przewidywał on stopniowe dochodzenie do ich całkowitego zniesienia od 01.01.1971 r. W aneksach A, C i D do Porozumienia z Dickenson Bay wymieniono m.in. takie produkty jak farby, emalie, lakiery, detergenty (z wyj. mydła), płyty z wyłoków trzciny cukrowej, meble drewniane i metalowe, materace, bielizna oraz koszule z dzianiny oraz innych materiałów, rum, margaryny zwierzęce, roślinne oraz mieszane.

Z kolei w przypadku terytoriów/krajów najsłabiej rozwiniętych (LDC)¹³ wspomniane porozumienie przewidywało rozłożoną na 5-10 lat liberalizację handlu i ochronę rynków

⁹ <http://www.caricom.org/jsp/community/carifta.jsp?menu=community> (pobrano 19.09.2006).

¹⁰ W tekście Porozumienia z Dickenson Bay odnaleźć można, iż strony, które do niego przystąpiły, są określane mianem terytoriów członkowskich (ang. *Member Territories*) a nie krajów.

¹¹ Szczegółowe cele CARIFTA zostały zdefiniowane w art. 2 Porozumienia z Dickenson Bay.

¹² <http://www.caricom.org/jsp/community/carifta.jsp?menu=community> (pobrano 19.09.2006).

¹³ Podział regionu Karaibów na kraje lepiej rozwinięte (ang. *More Developed Countries*, MDC) oraz najsłabiej rozwinięte (LDC) znalazł swoją formalnoprawną podstawę w Traktacie z Chaguaramas, który stał się krokiem naprzód w procesie integracji karaibskiej przekształcając CARIFTA w CARICOM. Art. 4 zmodyfikowanej w roku 2001 wersji traktatu do grupy MDC zalicza największe i najsilniejsze gospodarczo kraje tego regionu – Bahamy, Barbados, Gujanę, Jamajkę, Surinam oraz Trynidad i Tobago. Wszystkie pozostałe kraje/terytoria stanowią grupę LDC.

przed importem m.in. takich produktów jak herbatniki, wyroby z włókna kokosowego, pędzle z tworzyw sztucznych, przetwory i preparaty owocowe (z wyj. mrożonych cytrusów), tytoń (z wyj. cygar), farby, lakiery, emalie, detergenty (z wyj. mydła), pojemniki drewniane, meble czy bielizna. Oprócz tego w dodatkowym porozumieniu uzgodniono 15-letnią ochronę wybranych produktów przemysłu petrochemicznego w Gujanie.

Podsumowując, ten krótki wykaz produktów będących przedmiotem głównego zainteresowania stron porozumienia daje dość wyraźny obraz ówczesnego poziomu rozwoju gospodarczego oraz struktury handlu zagranicznego tych państw/terytoriów. Nietrudno w tym miejscu o wniosek, iż taką spuściznę pozostawiła epoka kolonializmu. Musiały one wspólnie podjąć niemały wysiłek celem zmiany tej niekorzystnej sytuacji.

Jakkolwiek uzyskana (trudno tu używać terminu „odzyskana”) niepodległość wydaje się być wartością szczególnie dla tych krajów cenną, współpracując w ramach CARIFTA dość szybko zdały sobie sprawę z osiągniętych dzięki temu korzyści, choć, jak piszą E. Oziewicz i K. Żoładkiewicz, korzyści te nie rozkładały się równomiernie między wszystkich członków ugrupowania¹⁴. Formalna niepodległość nie oznaczała bowiem automatycznie pełnej stabilizacji i gotowości do dalszego rozwoju¹⁵. Stąd też w stosunkowo krótkim czasie (tj. podczas Ósmej Konferencji Szefów Rządów CARIFTA w Georgetown, w kwietniu 1973 r.) zapadła decyzja o zacieśnieniu współpracy. Tym razem za cel postawiono sobie ustanowienie wspólnego rynku i powołanie do życia CARICOM (ang. *Caribbean Community*) – Wspólnoty Karaibskiej.

Aktem prawnym ustanawiającym Wspólnotę Karaibską jest Traktat z Chaguaramas (podpisany 04.07.1973 r, wszedł w życie 01.08.1973 r.), natomiast porozumienie w sprawie CARIFTA stanowiło jedynie dobrowolny aneks do tegoż Traktatu. Sam Traktat z Chaguaramas odznaczał się hybrydowym charakterem, gdyż CARICOM pierwotnie stanowiła polityczną nadbudowę współpracy w ramach CARIFTA. Od strony formalnoprawnej oba te ciała są jednak osobnymi organizacjami z niezależnym od siebie członkostwem¹⁶. Z czasem integrację gospodarczą na Karaibach zacieśniano, a takie rozwiązanie miało ułatwiać uzyskanie członkostwa we Wspólnocie Karaibskiej bez potrzeby uczestnictwa w systemie Wspólnego Rynku.

¹⁴ E. Oziewicz (red.), *Procesy integracyjne we współczesnej gospodarce światowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 184.

¹⁵ A. Koszkuć, Ł. Saniewski, M. Sznajder, M. Tałałaj, *op.cit.*, s. 2 (maszynopis)

¹⁶ Zob. i por. J. Błaszczak, *Wspólnota małych narodów*, *op.cit.* oraz http://www.caricom.org/jsp/community/original_treaty.jsp?menu=community.

CARICOM powołały do życia 4 kraje założycielskie – Barbados, Gujana, Jamajka oraz Trynidad i Tobago. Obecnie Wspólnota liczy 15 członków (Barbados, Gujana, Jamajka, Trynidad i Tobago, Antigua i Barbuda, Belize, Dominika, Grenada, St. Lucia, Montserrat, St. Kitts/Nevis, St. Vincent i Grenadyny, Bahamy, Surinam, oraz Haiti), stowarzyszonych jest z nią 5 krajów/terytoriów (Brytyjskie Wyspy Dziewicze, Turks i Caicos, Anguilla, Kajmany, Bermudy)¹⁷, natomiast 7 krajów dysponuje statusem obserwatora. Są to: Aruba, Kolumbia, Dominikana, Meksyk, Antyle Holenderskie, Puerto Rico i Wenezuela. Starania o pełne członkostwo w CARICOM prowadzi obecnie Republika Dominikany, a Antyle Holenderskie ubiegają się o status członka stowarzyszonego.

Jak zostanie przedstawione w dalszej części artykułu efekty gospodarcze karaibskiego procesu integracyjnego, pomimo pewnego wyhamowania w latach 1975-1982¹⁸, przekroczyły najśmielsze oczekiwania. Najnowszym projektem, którego koncepcja powstała podczas konferencji w Grand Anse i znalazło swój wyraz w podpisanej tam deklaracji (Deklaracja z Grand Anse, ang. *Grand Anse Declaration*) w czerwcu 1989 roku, jest powołanie Wspólnego Rynku i Gospodarki CARICOM (ang. *CARICOM Single Market and Economy*, CSME), co oznacza, iż ugrupowanie to w prostej linii zmierza do jeszcze większego zacieśnienia współpracy przechodząc do etapu unii gospodarczo-walutowej. Projekt wszedł w życie z początkiem roku 2006. Jego dokładniejsze omówienie zostanie przeprowadzone w dalszej części artykułu.

Podstawy prawne

Podstawowym aktem prawnym regulującym funkcjonowanie CARICOM jest Traktat z Chaguaramas podpisany 04.07.1973 r. W roku 1992, po wstąpieniu na drogę zmierzającą ku CSME, zdecydowano się na jego zmianę w postaci wprowadzania nowych protokołów.

¹⁷ Kalendarz rozszerzeń Wspólnoty Karaibskiej wyglądał następująco: 01.05.1974 – Antigua i Barbuda, Belize (wówczas Honduras Brytyjski), Dominika, Grenada, St. Lucia, Montserrat, St. Kitts/Nevis, St. Vincent i Grenadyny, 04.07.1983 – Bahamy (pozostają poza CSME), 01.07.1991 – Brytyjskie Wyspy Dziewicze oraz Turks i Caicos (członkowie stowarzyszeni), 04.07.1995 – Surinam, 01.07.1999 – Anguilla (członek stowarzyszony), 16.05.2002 – Kajmany (członek stowarzyszony), 03.07.2002 – Haiti (pozostaje poza CSME, od 1998 r. posiadało tzw. prowizoryczne członkostwo, w okresie marzec 2004 – czerwiec 2006 było nawet zawieszony w prawach członkowskich) oraz 02.07.2003 – Bermudy (członek stowarzyszony). Całość za: <http://pl.wikipedia.org/wiki/CARICOM>, <http://en.wikipedia.org/wiki/CARICOM> oraz http://en.wikipedia.org/wiki/Trade_bloc#Most_active_regional_blocs (pobrano 18.09.2006).

¹⁸ Jak pisze M. Gawrycki w tym okresie główna oś sporu pomiędzy Jamajką i Gujaną z jednej a Trynidadem i Tobago oraz Barbadosem z drugiej strony koncentrowała się na kształcie polityki gospodarczej, sporach ideologicznych (interwencjonizm państwowy kontra liberalizm) oraz zakresem współpracy ze Stanami Zjednoczonymi. Zob. M. Gawrycki, *op.cit.*, s. 323.

Całość została zmodyfikowana (ujednolicona) w roku 2001 – od tej pory obowiązuje Zmodyfikowany Traktat z Chaguaramas powołujący Wspólnotę Karaibską oraz Wspólny Rynek i Gospodarkę CARICOM (ang. *Revised Treaty of Chaguaramas establishing the Caribbean Community including the CARICOM Single Market and Economy*) liczący łącznie 240 artykułów podzielonych na 10 rozdziałów.

Zasadniczymi celami Wspólnoty Karaibskiej zdefiniowanymi w art. 6 Zmodyfikowanego Traktatu z Chaguaramas są:

- poprawa warunków życia i pracy,
- pełne zatrudnienie oraz wykorzystanie innych czynników produkcji,
- przyspieszony, skoordynowany oraz zrównoważony wzrost gospodarczy,
- rozwój stosunków gospodarczych i handlowych z krajami trzecimi,
- wzmocnienie konkurencyjności międzynarodowej,
- zapewnienie wzrostu produkcji i produktywności,
- osiągnięcie większej siły ekonomicznej i efektywności w stosunkach z krajami trzecimi,
- wzmocniona współpraca funkcjonalna zwłaszcza poprzez większą efektywność w sferze usług publicznych, większe zrozumienie ludzi, zaangażowanie w sprawach rozwoju społecznego, kulturalnego oraz technologicznego oraz intensywne działania w sektorze zdrowia, edukacji, telekomunikacji oraz transportu.

Struktura instytucjonalna Wspólnoty Karaibskiej bardzo przypomina tę, która obowiązuje w Unii Europejskiej. Uregulowana została w rozdziale 2 Zmodyfikowanego Traktatu z Chaguaramas (art. 10-29). Najważniejszym organem jest Konferencja Szefów Rządów (ang. *CARICOM Heads of Government, CHG*) z rotacyjnym przywództwem, wyznaczająca polityczne priorytety współpracy. Decyduje ona przede wszystkim o zawarciu traktatów i nawiązywaniu stosunków zewnętrznych z innymi organizacjami i państwami oraz sprawach finansowych¹⁹.

Ciekawostką jest fakt, iż od 2000 roku szefowie rządów krajowych tworzą wspólnie regionalny *quasi*-rząd zajmujący się określonymi dziedzinami i kierujący pracami całej Wspólnoty, w ramach którego poszczególnym rządów krajowym przyznano określone kompetencje do zarządzania sprawami istotnymi z punktu widzenia rozwoju Wspólnoty jako

¹⁹ http://www.caricom.org/jsp/community_organs/heads_of_government.jsp?menu=cob (pobrano 19.09.2006).
Zob. także art. 12 Zmodyfikowanego Traktatu z Chaguaramas.

całości²⁰. Zostały one podzielone w następujący sposób²¹: usługi wraz z technologią informacyjną i telekomunikacją – Antigua i Barbuda, turystyka – Bahamy, wspólny rynek i gospodarka wraz z zagadnieniami unii walutowej – Barbados, zrównoważony rozwój, kwestie środowiskowe – Belize, praca i swobodny przepływ siły roboczej – Dominika, nauka i technologia – Grenada, rolnictwo – Gujana, transport – Haiti, stosunki zewnętrzne – Jamajka, zarządzanie kryzysowe – Montserrat (wspólnie z Belize), zdrowie – St. Kitts/Nevis, transport lotniczy i handel bananami – St. Vincent i Grenadyny, rozwój Wspólnoty i współpraca kulturalna – Surinam, bezpieczeństwo, przestępczość oraz polityka energetyczna – Trynidad i Tobago.

Organem o charakterze władzy wykonawczej jest Rada Wspólnoty (ang. *Community Council of Minister, CCM*), w której skład wchodzi członkowie rządów krajowych odpowiedzialni za sprawy wspólnotowe lub inni wyznaczeni w tym celu ministrowie. Rada w zgodzie z założeniami przyjętymi podczas spotkań Konferencji Szeferów Rządów jest odpowiedzialna za rozwój Wspólnoty, planowanie strategiczne oraz koordynację współpracy w zakresie integracji gospodarczej, współpracy funkcjonalnej oraz stosunków zewnętrznych, natomiast wśród innych kompetencji można wymienić kontrolę wykonania i przyjęcie budżetu Wspólnoty, mobilizację środków potrzebnych do zrealizowania przyjętych programów, koordynację procesów decyzyjnych, pomoc techniczną²².

Oprócz tego w całokształcie struktury instytucjonalnej CARICOM odnaleźć można 4 organy (Rada ds. Finansów i Planowania, Rada ds. Handlu i Rozwoju Gospodarczego, Rada ds. Zagranicznych i Wspólnotowych oraz Rada ds. Rozwoju Społecznego), 3 ciała/komitety (Komitet ds. Prawnych, Komitet Budżetowy oraz Komitet Gubernatorów Banków Centralnych) a także organ o charakterze administracyjnym – Sekretariat Generalny z siedzibą w Georgetown (Gujana), na którego czele stoi Sekretarz Generalny rekomendowany przez Radę Wspólnoty (CCM) a wybierany przez Konferencję Szeferów Rządów (CHG) na okres nieprzekraczający 5 lat (reelekcja jest możliwa). Zasadniczo pełni on funkcje reprezentacyjne i czuwa/nadzoruje wykonanie przyjętych programów/działań zmierzających do realizacji celów Wspólnoty.

²⁰ Zob. szerzej i por. J. Błaszczak, *Wspólnota małych narodów*, *op.cit.*

²¹ http://www.caricom.org/jsp/community/regional_portfolio.jsp?menu=community (pobrano 19.09.2006). Por. M. Gawrycki, *op.cit.*, s. 325-326.

²² http://www.caricom.org/jsp/community_organs/community_council.jsp?menu=cob (pobrano 19.09.2006).

Zob. także art. 13 Zmodyfikowanego Traktatu z Chaguaramas. Na temat procedur decyzyjnych zob. szerzej *Rules of Procedure Community Council of Ministers adopted at the Second Meeting of the Community Council of Ministers, Guyana, 15-16 May 1998*, [w:]

http://www.caricom.org/jsp/community_organs/rules_council.jsp?menu=cob (pobrano 19.09.2006).

Kompetencje ww. Rad przedstawiają się następująco:

- Rada ds. Finansów i Planowania (ang. *Council for Finance and Planning*, COFAP) odpowiedzialna jest m.in. za koordynowanie polityki gospodarczej oraz integrację monetarną i fiskalną wraz z rekomendowaniem działań zmierzających m.in. do utrzymania dyscypliny fiskalnej, harmonizację polityki względem bezpośrednich inwestycji zagranicznych, integrację rynków kapitałowych²³,
- Rada ds. Handlu i Rozwoju Gospodarczego (ang. *Council for Trade and Economic Development*, COTED) zajmuje się rozwojem handlu i rozwojem gospodarczym Wspólnoty m.in. poprzez promocję, wprowadzanie i ocenę działań zmierzających do poprawy produkcji, jakości i marketingu artykułów przemysłowych i rolnych w celu poprawy ich międzynarodowej konkurencyjności, wspieranie strukturalnej dywersyfikacji produkcji, promowanie programów i działań w sektorze usługowym, transportowym, energetycznym, naukowo-technologicznym, ochronie środowiska oraz wzmacnianie stosunków gospodarczych i handlowych Wspólnoty²⁴,
- Rada ds. Zagranicznych i Wspólnotowych (ang. *Council for Foreign and Community Relations*, COFCOR) jest kompetentna w kwestiach stosunków Wspólnoty z innymi organizacjami i krajami trzecimi²⁵,
- Rada ds. Rozwoju Społecznego i Ludzkiego (ang. *Council for Human and Social Development*, COHSOD) zajmuje się zagadnieniami opieki zdrowotnej, szkolnictwa, młodzieży, równouprawnienia kobiet i mężczyzn oraz kultury²⁶.

Jeśli chodzi o wspomniane wyżej ciała/komitety, to najważniejszą rolę z punktu widzenia postępu i dynamiki gospodarczych procesów integracyjnych odgrywa Komitet Gubernatorów Banków Centralnych, który pełni funkcje doradcze względem COFAP w sprawach odnoszących się do zagadnień współpracy monetarnej, rozliczeń płatniczych, swobody przepływu kapitału, integracji rynków kapitałowych oraz unii walutowej.

Całą strukturę uzupełniają 18 instytucji Wspólnoty Karaibskiej oraz 5 instytucji afiliowanych, w tym m.in. Karaibski Bank Rozwoju (ang. *Caribbean Development Bank*,

²³ http://www.caricom.org/jsp/community_organs/cofap.jsp?menu=cob (pobrano 19.09.2006). Zob. także art. 14 Zmodyfikowanego Traktatu z Chaguaramas.

²⁴ http://www.caricom.org/jsp/community_organs/coted.jsp?menu=cob (pobrano 19.09.2006). Zob. także art. 15 Zmodyfikowanego Traktatu z Chaguaramas.

²⁵ http://www.caricom.org/jsp/community_organs/cofcor.jsp?menu=cob (pobrano 19.09.2006). Zob. także art. 16 Zmodyfikowanego Traktatu z Chaguaramas.

²⁶ http://www.caricom.org/jsp/community_organs/cohsod.jsp?menu=cob (pobrano 19.09.2006). Zob. także art. 17 Zmodyfikowanego Traktatu z Chaguaramas.

CDB) zajmujący się finansowaniem ważnych projektów o skali narodowej, subregionalnej lub regionalnej w zasadzie we wszystkich dziedzinach gospodarki (od rolnictwa poprzez sektor turystyczny, przemysł, edukację, transport do infrastruktury i ochrony środowiska). Należy zaznaczyć, że te wszystkie instytucje nie biorą udziału w bieżących pracach politycznych (ich podstawą działania są akty prawa międzynarodowego niezależne od Traktatu z Chaguaramas), a ich funkcjonowanie ma stanowić wyraz pewnej jednolitości i spójności karaibskich wysiłków integracyjnych²⁷.

Rys. 1 przedstawia flagę Wspólnoty Karaibskiej, która została zatwierdzona podczas szczytu Konferencji Szefów Rządów w Port of Spain w listopadzie 1983 r. Kolor jasnoniebieski symbolizuje niebo, ciemnoniebieski Morze Karaibskie, żółte koło słońce, wąska zielona obwódka wokół żółtego koła żywotność regionu a dwie połączone ze sobą litery C przypominające kształtem przerwane ogniwa łańcucha symbolizują z jednej strony jedność, z drugiej zaś zerwanie z kolonialną przeszłością.

Rysunek 1.

Flaga Wspólnoty Karaibskiej (CARICOM)

źródło: http://www.caricom.org/jsp/community/caricom_standard.jsp?menu=community.

Potencjał gospodarczy Wspólnoty Karaibskiej – wskaźniki makroekonomiczne

Wspólnota Karaibska jest ugrupowaniem bardzo zróżnicowanym pod względem potencjału gospodarczego jej państw członkowskich. Ta część artykułu została poświęcona zaprezentowaniu najważniejszych wskaźników makroekonomicznych Wspólnoty Karaibskiej

²⁷ Zob. J. Błaszczak, *Wspólnota małych narodów*, *op.cit.*

jako całości oraz dla wybranych państw członkowskich²⁸. Analiza jest jednak poważnie ograniczona poprzez istniejące rozbieżności w metodologii ich sporządzania. Sekretariat Generalny CARICOM zaznacza, iż statystyki niektórych krajów członkowskich nie są zgodne z zasadami systemu SNA 1993. Wiele do życzenia pozostawia również sama kompletność i spójność danych. Ponadto warto zaznaczyć, iż pewne wielkości wyrażane są w dolarach wschodniokaraibskich²⁹.

Największymi gospodarkami Wspólnoty Karaibskiej (mierząc tę cechę wskaźnikiem udziału PKB poszczególnych krajów w PKB wspólnotowym) są Trynidad i Tobago, Jamajka, Surinam oraz Barbados (wszystkie te kraje należą do grupy MDC)³⁰. Ich średni udział (wg danych za lata 2001-2003³¹ obliczony w oparciu o ceny stałe z roku 1990) w tworzeniu PKB całej Wspólnoty kształtował się średnio na poziomie odpowiednio 44,1%, 26,8%³², 11,2% oraz 9,8% (średni udział ostatniego kraju – Gujana – należącej do grupy MDC to zaledwie 2,6%), co daje łączny ich udział w PKB krajów należących do Wspólnego Rynku i Gospodarki CARICOM (CSME) na poziomie prawie 92%.

Tabela 1 przedstawia z kolei średnią o stopę wzrostu gospodarczego (mierzoną jako % PKB) wybranych krajów członkowskich CSME w latach 1998-2004 obliczoną w oparciu o ceny stałe z roku 1990.

²⁸ Wszystkie przedstawione dane statystyczne bezpośrednio pochodzą lub zostały obliczone na podstawie danych pochodzących ze strony <http://www.caricomstats.org> (pobrano 20.09.2006) oraz *CARICOM's selected economic indicators, 1990, 1998-2002. A statistical profile of the CARICOM Single Market and Economy*, Caribbean Community Secretariat, March 2006. Dane pochodzące z innych źródeł zostały oznaczone stosownym przypisem.

²⁹ 1 USD = 2,7 XCD. Waluta ta jest sztywno związana z dolarem amerykańskim i pełni rolę środka płatniczego w krajach zrzeszonych w Organizacji Państw Karaibów Wschodnich (ang. *Organization of Eastern Caribbean States*, OECS) z wyj. Brytyjskich Wysp Dziewiczych. Zob. http://en.wikipedia.org/wiki/East_Caribbean_dollar (pobrano 20.09.2006).

³⁰ Statystyki CARICOM pomijają niekiedy jeszcze jedną ważną gospodarkę – Bahamy, gdyż nie należą one do Wspólnego Rynku CARICOM. Siła tej gospodarki opiera się przede wszystkim na sektorze turystycznym oraz *offshoringu* usług finansowych będącego efektem liberalnej polityki podatkowej (kraj ten jest zaliczany przez OECD do grupy rajów podatkowych). Innym także niekiedy pomijanym w statystykach krajem jest Haiti (z racji perturbacji politycznych w tym kraju i zawieszonego przez pewien czas członkostwa) oraz 5 krajów stowarzyszonych (Brytyjskie Wyspy Dziewicze, Turks i Caicos, Anguilla, Kajmany, Bermudy).

³¹ Dane ze starszych lat zob. *National Account Digest 1990-1999*, Caribbean Community (CARICOM) Secretariat, Georgetown, Guyana, October 2001, s. 15.

³² Średnia wielkość dla Jamajki obliczona wyłącznie na podstawie danych z lat 2001 i 2002.

Tabela 1.

**Wzrost gospodarczy krajów Wspólnego Rynku i Gospodarki CARICOM
w latach 1998-2004 (jako % PKB)**

kraj	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Wspólny Rynek CARICOM	2,1	3,0	3,3	4,2	1,0	2,5	b.d.
Barbados	-3,3	4,5	3,5	3,3	-2,3	-0,2	0,6
Gujana	-4,8	-2,7	5,0	-2,6	2,4	1,5	-1,0
Jamajka	5,8	-0,5	-0,3	0,6	1,7	0,9	b.d.
Surinam	-4,3	3,2	-2,5	4,2	6,1	2,2	6,1
Trynidad i Tobago	1,5	5,6	7,1	6,9	0,5	4,6	6,7
Belize	10,1	3,0	8,9	13,5	3,3	4,3	9,3
Antigua i Barbuda	2,3	4,9	4,9	3,3	1,5	2,0	4,3
Dominika	6,3	2,8	1,6	1,3	-4,2	-5,1	0,1
Grenada	5,2	7,9	7,3	7,0	-4,4	0,8	5,8
Montserrat	14,3	-10,1	-12,6	-3,0	-2,8	3,3	-0,8
St. Kitts/Nevis	3,1	1,0	3,9	6,5	1,7	-0,3	-0,9
St. Lucia	4,2	3,4	3,8	7,0	-4,1	0,1	2,9
St. Vincent	6,7	5,7	3,6	2,0	-0,1	3,2	3,4

źródło: *CARICOM's selected economic indicators, 1990, 1998-2002. A statistical profile of the CARICOM Single Market and Economy*, Caribbean Community Secretariat, March 2006, s. 3 oraz <http://www.caricomstats.org> (pobrano 20.09.2006).

Jak widać z powyższego zestawienia różnice w stopie wzrostu poszczególnych krajów członkowskich są bardzo wyraźne. Mimo deklarowanych przez CARICOM celów i podejmowanych starań świadczy to niewątpliwie o ciągłym braku stabilizacji gospodarki, wysokiej podatności na wahania cen na rynkach międzynarodowych produkowanych przez nie towarów pochodzenia rolniczego oraz kłopotów sektora turystycznego po zamachach terrorystycznych w roku 2001. Jest to szczególnie widoczne w odniesieniu do krajów mniejszych, należących w ramach CARICOM do grupy LDC (w krajach tych dominują monokultury upraw trzciny cukrowej, owoców cytrusowych, kokosów, bananów, tytoniu, ryżu). W przypadku krajów większych spowolnienie gospodarki światowej po roku 2001 zostało najprawdopodobniej zamortyzowane głównie wzrostem cen surowców energetycznych, wyrobów przemysłu petrochemicznego oraz złota.

Jeśli chodzi o poziom inflacji to podawane przez CARICOM dane nie odnoszą się do jednego roku, co utrudnia ich porównywanie. Można jednak wysnuć generalny wniosek, iż zjawisko to znajduje się pod kontrolą (nie przekracza z reguły kilku procent, z wyj. Jamajki – 14,2% w roku 2003 czy Gujany – 7,1% w roku 2002). Deficyt budżetowy krajów

członkowskich waha się w przedziale od 1,9% do nawet 19% krajowego PKB. Jedynie Trynidad i Tobago (w okresie 2000-2002) i Montserrat (w latach 1998-2002) osiągnęły dodatnie saldo finansów publicznych – średnio było to odpowiednio 0,9% oraz 3,6% PKB.

Istotnym problemem państw karaibskich pozostaje wciąż bezrobocie sięgające najczęściej kilkunastu procent ludności czynnej zawodowo. Charakterystyczną cechą tamtejszego rynku pracy jest niska aktywność zawodowa kobiet. Wśród osób pracujących ich zdecydowana część (od 60% do ponad 90%) znajduje zatrudnienie w sektorze usługowym, głównie w turystyce i usługach finansowych. Podział członków CARICOM na kraje MDC i LDC jest najbardziej zauważalny w odniesieniu do dwóch pozostałych sektorów. Te pierwsze charakteryzują się z reguły przewagą zatrudnienia w sektorze przemysłowym (kilkanaście procent), te drugie w sektorze rolnym. Taka struktura zatrudnienia odpowiada zasadniczo strukturze PKB. Według danych za rok 2002 sektor rolniczy wytwarzał 4,6% PKB całej Wspólnoty (5% PKB obliczanego dla krajów należących do CSME), górnictwo 8,6% PKB (odpowiednio 8,3% PKB CSME), przemysł 11,4% (12,5%) a sektor usług 75,4% (71,2%) PKB. Największy wkład w produkcję rolną CARICOM wnosi Jamajka (udział 34,7%), w sektorze górniczym i przemysłowym zdecydowanie dominuje Trynidad i Tobago (udział odpowiednio 73,4% i 42,9%)³³. Kraje te zajmują również dwie czołowe pozycje, jeśli chodzi o wartość PKB Wspólnoty wytwarzaną przez sektor usługowy (Jamajka – 27,6%, Trynidad i Tobago – 26,7%).

Najbardziej zaskakującym wskaźnikiem jest PKB *per capita*. Otóż jego uśrednione wartości dla krajów należących do grupy MDC, choć wykazują stabilny wzrost, są niższe od wartości PKB *per capita* w grupie krajów LDC i kształtują się wg danych z roku 2002 odpowiednio na poziomie ok. 10.456,3 USD oraz 12.363,6 USD (wg cen bieżących).

Polityka gospodarcza krajów należących do CARICOM ma siłą rzeczy charakter proeksportowy – wartość eksportu towarów i usług mierzona jako % PKB w każdym z nich przekracza 35% (najniższą wartość wskaźnika wg danych z roku 2002 zanotowała Jamajka – 37,7%, najwyższą zaś Gujana – 90,5%). Średnia wartość wskaźnika obliczona dla całego CARICOM (względnie dla CSME) to 47,4% PKB (47,8% PKB).

Największy udział w wartości eksportu towarów i usług Wspólnoty Karaibskiej posiadają takie kraje jak Trynidad i Tobago (31,1%), Jamajka (22%) oraz Bahamy (16,9%). Podobnie rzecz się ma z importem – dominują te same kraje a ich udział kształtuje się

³³ Główne branże przemysłowe Trynidadu i Tobago to przemysł petrochemiczny, chemiczny, hutniczy, włókienniczy. Zob. szerzej A. Koszkuć, Ł. Saniewski, M. Sznajder, M. Tałałaj, *op.cit.*, s. 8-10 (maszynopis).

odpowiednio na poziomie 24%, 28,2% oraz 16,4%. Saldo handlowe krajów należących do CSME pozostaje stale ujemne. W latach 1998-2002 wahało się w przedziale od 1131,8 mln USD do 2809,9 mln USD³⁴. Jedynie Trynidad i Tobago zanotowały dodatnie saldo bilansu handlowego, które w badanym okresie osiągnęło swoją maksymalną wartość 1134,9 mln USD w roku 2000.

W strukturze przedmiotowej karaibskiego eksportu towarowego wg danych z roku 2004 dominują paliwa, oleje i inne produkty petrochemiczne (ok. 45%), chemikalia (ok. 19%), surowce mineralne (ok. 11,5%) oraz artykuły spożywcze (ok. 10,4%). W strukturze importu towarów dominują z kolei maszyny i środki transportu (ok. 29%), paliwa, oleje i inne produkty petrochemiczne (ok. 21,7%), artykuły spożywcze (ok. 11,1%) oraz chemikalia (ok. 8,8%)³⁵. Głównymi kierunkami eksportu karaibskich towarów są Stany Zjednoczone (56,2%), Unia Europejska (11%), Kanada oraz Wielka Brytania (po ok. 5%). Eksport intraregionalny stanowi 13,1%. W geograficznej strukturze importu towarów również prowadzą Stany Zjednoczone (35,6%), następnie Unia Europejska (15,6%) oraz Latynoamerykańskie Stowarzyszenie Integracyjne (LAIA, 12,3%). Import wewnątrzspółnotowy stanowi z kolei ok. 12,3% całej wartości importu CARICOM.

Generalnie taka przedmiotowa i geograficzna struktura karaibskiego handlu zagranicznego świadczy o wciąż niskim poziomie rozwoju gospodarczego, a tym samym niskim „nasyceń” ich importu zaawansowanymi technologiami. Wymiana handlowa krajów CARICOM ma charakter wybitnie międzygałęziowy – z krajów rozwiniętych (Stanów Zjednoczonych, Unii Europejskiej) sprowadzane są głównie dobra bardziej zaawansowane technologicznie w zamian za towary średnio/mało przetworzone, surowce oraz artykuły spożywcze. Naturalnym skutkiem takiego stanu rzeczy jest ujemne saldo bilansu handlowego. Spośród wymienionych wyżej partnerów handlowych jedynie ze Stanami Zjednoczonymi Wspólnota Karaibska osiąga nieznaczne dodatnie saldo bilansu handlowego.

Patrząc na międzynarodowy handel CARICOM wyłącznie poprzez pryzmat usług, przynosi on im nieporównywalnie większe korzyści. Saldo ogółem w roku 2004 zamknęło się kwotą 3407,1 mln USD do czego najbardziej przyczyniły się oczywiście usługi turystyczne (saldo dodatnie w wysokości 4621,5 mln USD).

³⁴ Szczegółowe dane dotyczące kształtowania się bilansu płatniczego (w rozbiciu na poszczególne elementy) krajów członkowskich CARICOM w latach 1990-1999 zawiera raport *Balance of Payments of CARICOM Member States 1990-1999*, Caribbean Community (CARICOM) Secretariat, Georgetown, Guyana, April 2001.

³⁵ Pozostałe dane na temat struktury eksportu/importu, w tym także handlu wewnątrzspółnotowego znajdują się w części poświęconej efektom integracji oraz współpracy z krajami trzecimi.

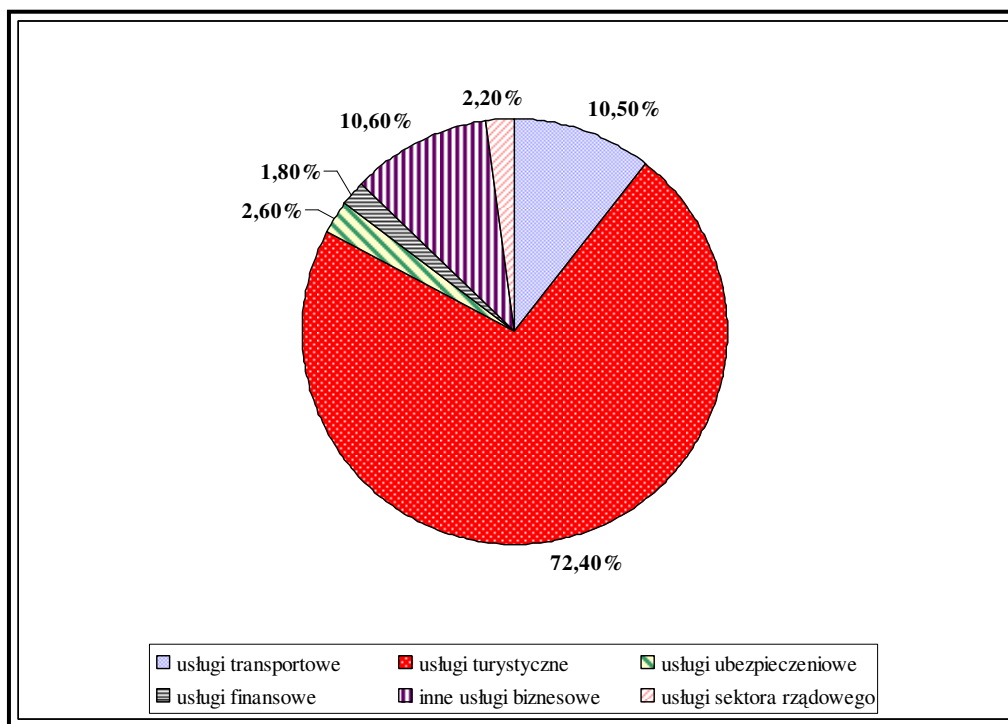
Według najnowszych dostępnych danych odnoszących się do międzynarodowego handlu usługami Wspólnoty Karaibskiej³⁶ krajem, który posiada największy procentowy udział w przychodach eksportowych (dane z roku 2000) jest Jamajka (27,9%), następnie Bahamy (29%), Barbados (15,6%) oraz Trynidad i Tobago (7,9%).

W okresie 1992-2000 wartość karaibskiego eksportu usług wzrosła ponad dwukrotnie z 3246,7 mln USD do 6978,1 mld USD. Jego strukturę przedstawia rys. 2. Import usług w analogicznym okresie wzrósł z 1798 mld USD do 3973,1 mld USD, a w jego strukturze dominowały usługi transportowe (34%) oraz inne usługi biznesowe (30,1%).

Przedstawienie struktury geograficznej eksportu i importu usług (w ujęciu ogółem i intra) jest niestety niemożliwe ze względu na brak danych, które mogłyby zostać poddane analizie.

Rysunek 2.

Struktura eksportu usług CARICOM (rok 2000)

źródło: opracowanie własne na podstawie *CARICOM Trade in Services 1990-2000*, Caribbean Community (CARICOM) Secretariat, Georgetown Guyana, July 2002, s. 39.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne netto CARICOM w latach 1998-2002 kształtowały się w przedziale od 1370 mln USD do 1812,5 mln USD, z czego największy udział przypadł tutaj, co oczywiste, takim krajom jak Trynidad i Tobago, Jamajka oraz

³⁶ *CARICOM Trade in Services 1990-2000*, Caribbean Community (CARICOM) Secretariat, Georgetown, Guyana, July 2002.

Bahamy (według danych z roku 2002 z łącznej sumy 1658 mln USD było to odpowiednio 44,4%, 28,9% oraz 12,1%); udział krajów należących do grupy LDC to niecałe 14%.

Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (w okresie 1990-1999 wzrósł on niemal czterokrotnie z 448 do 1626 mln USD³⁷; według innych danych napływ BIZ w latach 1999-2004 wzrósł z 1968 mln USD do 2470 mld USD, co stanowi ok. 0,4% światowego wolumenu BIZ³⁸) jest szczególnie ważny w kontekście tworzenia podstaw dla dynamiczniejszego wzrostu gospodarczego, modernizacji gospodarki, stopniowego uniezależniania się od wahań cen i nastrojów w sektorze rolniczym i turystycznym oraz zacieśniania związków gospodarczo-handlowych z innymi krajami. Wydaje się to szczególnie ważne, gdyż wg szacunków powstawanie ok. 70% PKB całej Wspólnoty związane jest właśnie z inwestycjami zagranicznymi³⁹.

Kapitał zagraniczny w postaci BIZ pochodził przede wszystkim ze Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Kanady oraz Holandii (pojawiają się ponadto inwestorzy francuscy, niemieccy, hiszpańscy, indyjscy oraz południowoafrykańscy). W strukturze branżowej dominują turystyka oraz wydobywanie surowców naturalnych (mało zaawansowane technologie). Z racji liberalizacji w dziedzinie telekomunikacji region Karaibów staje się coraz bardziej atrakcyjny dla sektora ICT, zdecydowanie brakuje natomiast inwestycji typu *greenfield*⁴⁰.

Wśród pozostałych ważnych wskaźników makroekonomicznych charakteryzujących kraje CARICOM można jeszcze wspomnieć (dane za rok 2002), iż łączna wartość zadłużenia zagranicznego wynosiła ok. 10,4 mld USD (tj. prawie 35% wspólnotowego PKB lub 71,2% łącznej wartości eksportu Wspólnoty) a łączna wartość rezerw dewizowych ok. 5,6 mld USD.

³⁷ http://www.caricom.org/jsp/community/regional_issues/caribbentradeandinvestments.jsp?menu=community (pobrano 20.09.2006).

³⁸ E. Wayne, *Flows of investment capital from extra-regional sources*, artykuł wygłoszony na konferencji Caribbean Connect: A High Level Symposium on the Caricom Single Market and Economy 28-30 June, 2006, Sherbourne Conference Centre, Two Mile Hill, St. Michael, Barbados (materiał pobrano 22.09.2006 ze strony http://www.caricom.org/jsp/single_market/caribbean_connect/caribbean_connect_index_page.jsp). Zob. także I por. *Caribbean Economic Performance Report 2003*, CARICOM Secretariat, Caribbean Centre of Monetary Studies, Caribbean Development Bank, September 2003, s. 78.

³⁹ A. Koszkuć, Ł. Saniewski, M. Sznajder, M. Tałałaj, *op.cit.*, s. 12 (maszynopis).

⁴⁰ Zob. E. Wayne, *op.cit.*

Pogłębianie integracji karaibskiej oraz jej efekty

Przełom lat 80. i 90. XX w. to okres, w którym zaistniał w gospodarce światowej pozytywny klimat dla liberalizacji handlu oraz zacieśniania istniejących porozumień integracyjnych. Nie inaczej było ze Wspólnotą Karaibską. Oczywistym stało się, że region powinien znaleźć dla siebie miejsce w globalnym systemie handlowym. Wiąże się z tym także nadzieja na większe uwzględnianie ich interesów w negocjacjach toczących się na forum Światowej Organizacji Handlu, choć znając efekty dotychczasowych prac nadzieja ta wydaje się być raczej płonna.

Jak już zostało wcześniej zasygnalizowane, podczas Dziesiątego Szczytu Konferencji Szefów Rządów (czerwiec 1989 r.) przyjęto Deklarację z Grand Anse, która stanowiła wezwanie do pogłębienia integracji oraz wzmocnienia Wspólnoty Karaibskiej we wszystkich jej wymiarach, aby sprostać wyzwaniom i szansom będącym efektem zmian w gospodarce światowej. Kraje CARICOM uzgodniły, iż w stosunkowo krótkim czasie (tj. najpóźniej do 04.07.1993 r.) ustanowią Wspólny Rynek i Gospodarkę CARICOM (CSME) w oparciu o realizację 13-punktowego programu roboczego (ang. *Work Programme for the Advancement of the Integration Movement*) zakładającego m.in. przegląd prawa zawartego w Traktacie z Chaguaramas odnoszącego się do wspólnej taryfy celnej (ang. *Common External Tariff*), reguł pochodzenia, zharmonizowanego planu zachęt fiskalnych wraz z usunięciem wszelkich istniejących jeszcze barier handlowych, wzmocnienie funkcjonowania unii celnej, przygotowanie warunków dla swobody przepływu kapitału oraz wykwalifikowanej siły roboczej, powołanie do życia regionalnego funduszu *venture capital*, intensyfikację współpracy w dziedzinie polityki pieniężnej, fiskalnej oraz kursowej łącznie z koordynacją polityki makroekonomicznej, rozwój regionalnego systemu transportowego (transport lotniczy i morski) oraz wzmocnienie wysiłków dla ustanowienia wspólnego stanowiska (wspólnego reprezentowania interesów) podczas negocjacji międzynarodowych.

Głównymi celami powołania CSME są⁴¹:

- pełne zatrudnienie oraz pełne wykorzystanie pozostałych czynników produkcji (kapitału oraz zasobów naturalnych),

⁴¹ http://www.caricom.org/jsp/single_market/single_market_index.jsp?menu=csme (pobrano 21.09.2006).

- konkurencyjność produkcji prowadząca do zwiększenia jej różnorodności oraz wzrostu obrotów handlowych towarami i usługami z innymi krajami,
- poprawa warunków życia i pracy oraz zrównoważony wzrost gospodarczy.

Kluczowymi elementami tego całego projektu, jakim jest Wspólny Rynek i Gospodarka CARICOM są: swoboda przepływu towarów i usług, prawo do prowadzenia działalności gospodarczej w dowolnym kraju członkowskim (ang. *Right to Establishment*), wspólna taryfa celna, swoboda przepływu kapitału, wspólna polityka handlowa oraz swoboda przepływu osób (ograniczona wprawdzie wyłącznie do osób najlepiej wykwalifikowanych).

Sam proces integracji karaibskiej wspierany jest oprócz tego poprzez harmonizację prawodawstwa (prawo bankowe i ubezpieczeniowe, prawo spółek, prawo własności intelektualnej i przemysłowej, prawo konkurencji i ochrony konsumenta, prawo regulujące napływ BIZ, koordynację polityki kursowej, stopy procentowej, podatków pośrednich oraz działań zmierzających do ograniczenia deficytu finansów publicznych). Nad jednolitą wykładnią oraz zastosowaniem przepisów traktatowych czuwa Karaibski Trybunał Sprawiedliwości (ang. *Caribbean Court of Justice*).

Cały projekt CSME zaczął w praktyce funkcjonować z początkiem roku 2006 – początkowo w gronie 6 członków (Barbados, Belize, Gujana, Jamajka, Trynidad i Tobago oraz Surinam), a od 03.07.2006 r. już jako „karaibska dwunastka” (po przystąpieniu Antigui i Barbudy, Dominiki, Grenady, St. Kitts/Nevis, St. Lucia oraz St. Vincent i Grenadyn). Poza CSME pozostają Montserrat (jako terytorium zależne potrzebuje zgody Wielkiej Brytanii), Haiti ze względu na niestabilizowaną sytuację polityczną i niespełnienie wszystkich wymogów przewidzianych w Zmodyfikowanym Traktacie z Chagauramas oraz Bahamy⁴².

Zasadność powołania CSME budzić może jednak pewne wątpliwości z racji raczej niskiego udziału handlu (eksportu i importu) wewnątrzspółnotowego (zob. tab. 2 i tab. 3), choć z drugiej strony być może stosunki handlowe krajów CARICOM ulegną w ten sposób większemu zacieśnieniu. Odnośnie takiego scenariusza rozwoju, pomimo podjętych starań, należałoby jednak zachować daleko idącą ostrożność oraz sceptycyzm.

⁴² Kraj ten uznał przystąpienie do CSME za nieopłacalne ze względu na odmienną strukturę gospodarki (turystyka, *offshoring* finansowy), niewielkim handlem towarowym (niewielki przemysł) z krajami należącymi do CARICOM oraz silną zależnością od ceł importowych. Kraj ten nie jest obecnie członkiem WTO (prowadzi negocjacje). To wszystko nie przeszkadza mu jednak prowadzić negocjacji w sprawie przystąpienia do FTAA oraz uczestniczyć w pracach zmierzających do powołania unii walutowej w ramach CSME. Zob. szerzej B. Persaud, M. Davenport, *The Implications for the Bahamas of Participation in the CARICOM Single Market and Economy*, London, June 2000 (materiał pobrano 21.06.2006 ze strony <http://www.mfabahamas.org/Persaud-Davenport%20Report.htm>).

Tabela 2.

Wielkość importu krajów członkowskich CSME w latach 2002-2004 (w mln USD)

kraj	2002			2003			2004		
	ogółem	intra	udział	ogółem	intra	udział	ogółem	intra	udział
Antigua i Barbuda	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Barbados	996,8	158,1	15,9%	1195,3	285,2	23,9%	1412,9	349,2	24,7%
Belize	404,2	15,0	3,7%	396,5	14,8	3,7%	378,8	12,8	3,4%
Dominika	115,7	35,3	30,5%	126,9	38,4	30,3%	144,7	42,8	29,6%
Grenada	198,8	53,4	26,9%	253,6	60,5	23,9%	b.d.	b.d.	b.d.
Gujana	604,0	117,6	19,5%	570,1	213,9	37,5%	632,2	185,1	29,3%
Jamajka	3565,4	395,5	11,1%	3616,9	469,9	13,0%	3817,4	557,4	14,6%
Montserrat	25,4	2,8	11,0%	28,4	2,8	9,9%	28,7	3,2	11,1%
St. Lucia	314,7	68,9	21,9%	392,8	78,3	19,9%	551,5	120,2	21,8%
St. Kitts/Nevis	201,7	29,9	14,8%	205,0	38,0	18,5%	182,5	36,5	20,0%
St. Vincent	177,8	50,1	28,2%	185,0	45,4	24,5%	225,4	64,5	28,6%
Surinam	501,5	96,7	19,3%	704,2	161,7	23,0%	742,8	149,2	20,1%
Trynidad i Tobago	3096,7	75,5	2,4%	3945,3	83,0	2,1%	4903,5	91,2	1,9%
CARICOM	10202,7	1098,8	10,8%	11617	1491,9	12,8%	13020,4	1612,1	12,4%

źródło: opracowanie własne na podst. <http://www.caricom.org> (pobrano 21.09.2006).

Tabela 3.

Wielkość eksportu krajów członkowskich CSME w latach 2002-2004 (w mln USD)

kraj	2002			2003			2004		
	ogółem	intra	udział	ogółem	intra	udział	ogółem	intra	udział
Antigua i Barbuda	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Barbados	161,3	83,4	51,7%	164,7	84,6	51,4%	173,4	89,8	51,8%
Belize	157,6	11,5	7,3%	190,8	17,5	9,2%	204,7	23,2	11,3%
Dominika	38,6	22,3	57,8%	37,7	24,9	66,0%	39,5	24,3	61,5%
Grenada	32,9	9,1	27,7%	29,1	9,3	32,0%	b.d.	b.d.	b.d.
Gujana	548,1	87,3	15,9%	502,9	81,3	16,2%	538,9	111,0	20,6%
Jamajka	1098,4	43,6	4,0%	1164,6	45,3	3,9%	1371,7	43,5	3,2%
Montserrat	0,2	0,0004	0,2%	0,1	0,002	2,0%	0,03	0,0001	0,3%
St. Lucia	42,9	14,3	3,3%	38,8	16,7	43,0%	47,6	20,2	42,4%
St. Kitts/Nevis	32,4	0,6	1,9%	45,1	0,6	1,3%	39,4	0,7	1,8%
St. Vincent	36,2	18,9	52,2%	23,4	17,9	76,5%	33,1	19,5	58,9%
Surinam	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Trynidad i Tobago	3108,1	637,3	20,5%	5118,0	986,9	19,3%	6382,5	824,6	12,9%
CARICOM	5256,7	928,3	17,7%	7315,2	1285,0	17,6%	8830,6	1156,8	13,1%

źródło: opracowanie własne na podst. <http://www.caricom.org> (pobrano 21.09.2006).

Analiza danych z tab. 2 oraz tab. 3 potwierdza fakt, iż wewnątrzspółnotowe powiązania handlowe pozostają na względnie niskim poziomie⁴³. W okresie 2002-2004 dla importu i eksportu wynosiły one kilkanaście procent⁴⁴. Znamienym jest fakt, iż w eksporcie wewnątrzspółnotowym zdecydowanie dominują dobra pochodzące z Trynidadu i Tobago. Ich łączna wartość dwu/trzykrotnie przewyższała łączną wartość eksportu intraregionalnego pozostałych krajów. Mimo to znaczenie rynków krajów CARICOM dla eksportu z Trynidadu i Tobago jest raczej średnie. Kraj ten dostarcza tam przede wszystkim wyroby przemysłu petrochemicznego i surowce energetyczne (ropa naftowa, gaz). Ponadto rząd Trynidadu i Tobago ustanowił specjalny program, który ma objąć wsparciem pozostałe kraje członkowskie CARICOM (ang. *CARICOM Trade Support Programme*), aby bardziej zdywersyfikować strukturę ich handlu oraz wzmocnić ich możliwości. Przewidywany budżet na lata 2004-2007 to 16 mln USD⁴⁵.

Udziały innego dużego kraju członkowskiego CARICOM – Jamajki – są niewielkie, zwłaszcza jeśli chodzi o eksport jamajskich produktów do innych państw Wspólnoty. Spośród krajów zaliczanych do grupy MDC jedynie udział eksportu intraregionalny Barbadosu przekracza 50%. Według danych za rok 2001 kraj ten na rynki państw członkowskich wysyła przede wszystkim żywność, paliwa, cement oraz żelazo i stal⁴⁶. W grupie krajów LDC handel wewnątrzspółnotowy ma duże znaczenia dla Dominiki oraz St. Vincent i Grenadyn, średnie zaś dla Grenady i St. Lucia.

Patrząc na dynamikę zmian wartości wymiany handlowej w ramach CARICOM warto zastanowić się nad efektem kreacji handlu (zob. tab. 2 i 3 oraz rys. 3).

⁴³ Bardzo szczegółowe dane dot. wymiany międzygałęziowej CARICOM zawierają dwie publikacje *CARICOM's Intra-Regional Trade, Volume 1, 1990-2000*, Caribbean Community (CARICOM) Secretariat, Georgetown, Guyana, September 2002 oraz *CARICOM's Intra-Regional Trade, Volume 2 – Top Twenty Commodities 1998-2001*, Caribbean Community (CARICOM) Secretariat, Georgetown, Guyana, October 2003.

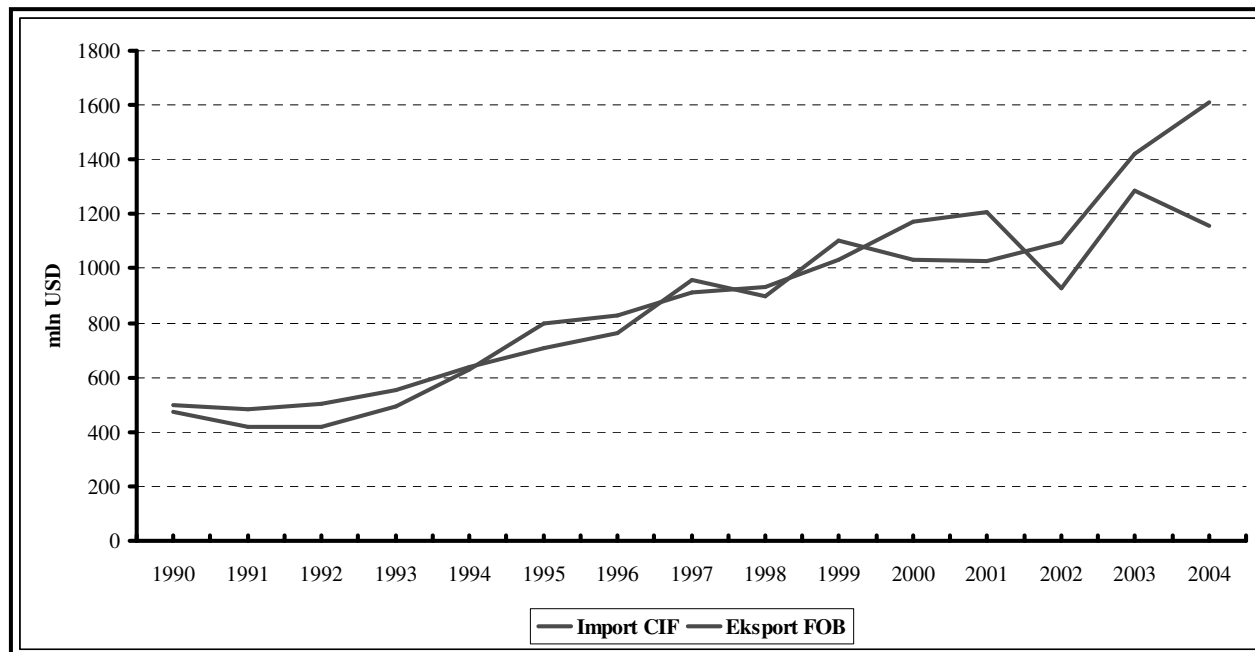
⁴⁴ Dane za lata 1990-1998 dotyczące eksportu wewnątrzspółnotowego zob. http://www.caricom.org/jsp/community/regional_issues/caribbentradeandinvestments.jsp?menu=community (pobrano 22.09.2006).

⁴⁵ Zob. <http://www.caricomtradesupport.org/aboutus.htm> (pobrano 22.09.2006).

⁴⁶ *CARICOM's Intra-Regional Trade, Volume 2, op.cit.*, s. 22.

Rysunek 3.

**Wielkość eksportu i importu wewnątrzspółnotowego CARICOM
w latach 1990-2000 (mln USD)**

źródło: obliczenia własne na podstawie: *CARICOM's Intra-Regional Trade, Volume 1, 1990-2000*, Caribbean Community (CARICOM) Secretariat, Georgetown, Guyana, September 2002, s. 21, *CARICOM's Intra-Regional Trade, Volume 2 – Top Twenty Commodities 1998-2001*, Caribbean Community (CARICOM) Secretariat, Georgetown, Guyana, October 2003, s. 4 i 8, <http://www.caricomstats.org> (pobrano 21.09.2006).

Z jednej strony zaobserwować można stabilny wzrost obrotów – w okresie 1990-2004 w przypadku eksportu wewnątrzspółnotowego wyniósł on 243%, natomiast w przypadku importu wewnątrzspółnotowego 322%. Z drugiej strony zaś wzrost ten wydaje się jednak zbyt wolny, a łączna wielkość obrotów handlowych wciąż zbyt mała, aby mówić tutaj o jakichś istotnych sukcesach w kwestii zacieśniania związków handlowych łączących kraje CARICOM, co zostało przedstawione w tab. 2 i 3.

Podobnie rzecz ma się z efektem przesunięcia – trudno dostrzec tu jakieś istotne pozytywne zmiany. Strukturę przedmiotową handlu wewnątrzspółnotowego na przełomie XX i XXI w. zdominowały przede wszystkim paliwa (w eksporcie i imporcie intraregionalnym odpowiednio 53% i 48%, dane za rok 2000). Ich udział procentowy oraz wartość obrotu od roku 1990 wzrosły ponad dwukrotnie, co częściowo może być tłumaczone wzrostem ich cen. Zdecydowanie niższe udziały w eksporcie/imporcie wewnątrzspółnotowym charakteryzują artykuły spożywcze (odpowiednio 13,5% i 19%;

dane za rok 2000) oraz wyroby przemysłowe (12,2% i 11,8%). Udziały te jednak systematycznie maleją, mimo wzrostu w ujęciu wartościowym (licząc wg wartości eksportu wzrost okresie 1990-2000 wyniósł odpowiednio o ok. 89% i 46%)⁴⁷.

Specjalizacja (koncentracja) karaibskiego eksportu ogółem również pozostaje na dość niskim poziomie mierząc ją indeksem Herfindahla-Hirschmanna (HHI), którego formuła wygląda następująco⁴⁸:

$$H_{i,t} = \sum_{j=1}^{10} \left(\frac{x_{i,j,t}}{\sum_{j=1}^{10} x_{i,j,t}} \right)^2$$

Tabela 4.

Struktura eksportu CARICOM w roku 2004 wg grup towarowych (mln USD)

Lp.	Grupa towarowa	Eksport ogółem	Eksport intra
1.	żywność, zwierzęta żywe	921,837	243,542
2.	napoje i tytoń	194,499	82,113
3.	surowce mineralne	1009,445	17,121
4.	paliwa, smary i pochodne	3989,889	460,627
5.	oleje roślinne i zwierzęce	10,719	10,043
6.	chemikalia	1699,822	98,899
7.	towary przemysłowe	707,461	169,539
8.	maszyny, sprzęt transportowy	78,228	15,200
9.	inne towary przemysłowe	117,299	57,563
10.	pozostałe	101,653	2,125
	RAZEM	8830,582	1156,772

źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.caricomstats.org> (pobrano 22.09.2006).

Dla karaibskiego eksportu ogółem w roku 2004 wartość HHI wyniosła 0,272, natomiast dla eksportu wewnątrzspółnotowego 0,24 (w roku 2003 było to odpowiednio 0,287 oraz 0,319 a w roku 2002 0,216 i 0,226)⁴⁹.

⁴⁷ Zob. *CARICOM's Intra-Regional Trade, Volume 1, op.cit.*, s. 33-34.

⁴⁸ Indeks jest obliczany dla kraju *i* w okresie *t* w przekroju *j* kategorii produktów. Im wartości HHI są bliższe jedności, tym świadczy to o większej specjalizacji (koncentracji) eksportu w jednej grupie towarowej, natomiast wartości bliższe 0,1 charakteryzują jego zdwywersyfikowaną strukturę.

Można z dość dużym prawdopodobieństwem przypuszczać, że słaby poziom powiązań handlowych znajduje swoje przełożenie na niski poziom kooperacji przemysłowej oraz transferu technologii. Analiza struktury handlu wewnątrzspółnotowego (20 najpopularniejszych towarów) nie daje wręcz żadnych podstaw, aby móc sądzić, że jest inaczej⁵⁰. Istniały co prawda plany uruchomienia na wielką skalę produkcji cementu czy aluminium. W przypadku tego drugiego projektu (planowano uruchomienie 2 zakładów) nie powiódł się on dlatego, że Jamajka zdecydowała się dostarczać boksyty do Wenezueli w zamian za ropę⁵¹. Należy w tym miejscu również dodać, iż Zmodyfikowany Traktat z Chaguaramas w rozdziale 4 (art. 51-55) przewiduje prowadzenie wspólnej polityki przemysłowej, której głównym celem jest właśnie wzmocnienie współpracy pomiędzy krajami członkowskimi.

Kolejnym filarem CSME jest swoboda przepływu usług związana ze swobodą prowadzenia działalności gospodarczej (*Right to Establishment*), która w praktyce oznacza, że przedsiębiorstwa mające swoją siedzibę w którymkolwiek kraju członkowskim mają prawo do zakładania i prowadzenia działalności na Wspólnym Rynku na takich samych warunkach, tj. bez żadnych ograniczeń⁵², co firmy krajowe. Ma to oczywiście zwiększyć konkurencję i dać konsumentom możliwość dokonania wyboru spośród szerszej i atrakcyjniejszej cenowo oferty. Prawo do prowadzenia działalności gospodarczej wiąże się ze swobodą przepływu osób w kontekście uzyskiwania pozwoleń o pracę.

Swoboda przepływu osób zagwarantowana została zapisem art. 45 Zmodyfikowanego Traktatu z Chaguaramas. Z prawa tego nie mogą jednak skorzystać wszyscy obywatele państw członkowskich, lecz tylko absolwenci uniwersytetów (tzn. posiadających co najmniej stopień licencjata), pracownicy sektora mediów, sportowcy, artyści i muzycy (zob. art. 46)⁵³. Uzgodniono, iż osoby te nie muszą ubiegać się o pozwolenia o pracę oraz o pobyt w innym kraju członkowskim.

Dokumentem, który w zamierzeniach ma ułatwiać podejmowanie pracy poza granicami jest Certyfikat Uznania Kwalifikacji (ang. *Certificate of Recognition of CARICOM*

⁴⁹ Obliczenia własne na podstawie tab. 4 oraz <http://www.caricomstats.org> (pobrano 22.09.2006).

⁵⁰ Zob. *CARICOM's Intra-Regional Trade, Volume 2, op.cit.*, s. 3-4.

⁵¹ Za: O. Manioc, J.G. Montauban, *Is a Monetary Union in CARICOM desirable?* Artykuł wygłoszony podczas międzynarodowej konferencji *Towards Regional Currency Areas*, Santiago de Chile, 26-27.03.2002 (materiał pobrano 20.09.2006 ze strony <http://sceco.univ-aix.fr/cefi/colloques/manioc-montauban.pdf>).

⁵² Art. 32-38 Zmodyfikowanego Traktatu z Chaguaramas zakazują ich istnienia oraz zobowiązują do usunięcia tych, które funkcjonują.

⁵³ Szczegółowy wykaz profesji w ramach wymienionych grup zob.

http://www.caricom.org/jsp/single_market/skill.jsp?menu=csme (pobrano 22.09.2006).

Skills Qualification) wydawany przez właściwe w tej materii ministerstwo kraju pochodzenia lub kraju goszczącego. W odniesieniu do osób pracujących na zasadach samozatrudnienia świadczących usługi biznesowe, menedżerskie, nadzorcze i techniczne (tzw. *non-wage earners*) państwa członkowskie Wspólnoty Karaibskiej zostały zobowiązane do usunięcia wszelkich barier ograniczających tę swobodę wraz z prawem do osiedlania się członków najbliższej rodziny⁵⁴. Terminem granicznym był 31.12.2005 r. Wspólnym projektem, który ma ułatwiać podróżowanie, jest ponadto paszport CARICOM.

Nie wiadomo jednak, jakie są efekty przedstawionych wyżej działań. Nie ma żadnych danych statystycznych, które przedstawiałyby wielkość migracji pracowników w ramach CARICOM. Można jednak przypuszczać, że pozostaje ona na stosunkowo niskim poziomie, skoro w ramach o wiele bardziej zaawansowanego po względem gospodarczym ugrupowania, jakim jest Wspólnota Europejska, zjawisko to ma charakter śladowy⁵⁵.

Przepisy regulujące swobodę przepływu kapitału w ramach Wspólnoty Karaibskiej (art. 40 Zmodyfikowanego Traktatu z Chaguaramas) zakładają zniesienie wszelkich istniejących dotychczas barier poprzez m.in. zniesienie kontroli dewizowych, zapewnienie wymienialności walut (w przyszłości wspólnej waluty), integrację rynków kapitałowych wraz z ustanowieniem regionalnej giełdy papierów wartościowych oraz harmonizację podatków. Wyrazem działań odnośnie ostatniego z wymienionych zagadnień jest fakt, iż kraje członkowskie podpisały i ratyfikowały porozumienie w sprawie unikania podwójnego opodatkowania⁵⁶.

Podobnie jak w przypadku swobody przepływu osób nie ma dostępu do żadnych spójnych danych statystycznych, na podstawie których można by ocenić skalę zjawiska. Być może jest to spowodowane tym, iż niektóre kraje CARICOM należą do tzw. rajów podatkowych i nie są skłonne do publikowania takich informacji. Wspólnotowe BIZ pochodzą głównie z Trynidadu i Tobago, Barbadosu, Jamajki oraz St. Vincent i Grenadyn a ich dwaj najwięksi odbiorcy to z kolei Jamajka i Barbados a także kraje należące do OECS⁵⁷.

⁵⁴ W związku z tym prawem w krajach OECS istnieją jednak pewne ograniczenia związane z zakupem ziemi.

⁵⁵ Szacuje się, że mniej niż 2% unijnej populacji w wieku produkcyjnym składa się z obywateli jednego kraju UE pracujących w innym kraju UE. Zob. J. Wyszowska-Kuna, *Handel usługami w procesie integracji europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2005, s. 106.

⁵⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/CSME#Free_Movement_of_Capital oraz http://www.caricom.org/jsp/single_market/taxation.jsp?menu=csme (pobrano 22.09.2006).

⁵⁷ Zob. E. Bissemer, *Flow of investment capital from intra-regional sources*, artykuł wygłoszony na konferencji Caribbean Connect: A High Level Symposium on the Caricom Single Market and Economy 28-30 June, 2006, Sherbourne Conference Centre, Two Mile Hill, St. Michael, Barbados (materiał pobrano 22.09.2006 ze strony http://www.caricom.org/jsp/single_market/caribbean_connect/caribbean_connect_index_page.jsp), *Caribbean Economic Performance Report 2003, op.cit.*, s. 81 oraz

Struktura tych inwestycji skoncentrowana jest na głównie w usługach (turystyka, bankowość, sektor finansowy) a najczęstszą ich formą są zakupy oraz przejęcia (ang. *mergers and acquisitions*, M&A).

W tej części artykułu omówienia wymaga jeszcze wspomniany już kilkakrotnie projekt wprowadzenia unii walutowej. Wobec scharakteryzowanych wyżej okoliczności koncepcja ta wydaje się pomysłem co najmniej ryzykownym⁵⁸. Pomimo to kraje członkowskie CSME zdecydowały o ustanowieniu wspólnej waluty do roku 2008 (w pierwotnych planach była mowa o roku 2000). Względy polityczne przeważały tu prawdopodobnie nad argumentami *stricte* ekonomicznymi – realizacja unii walutowej ma stać się stymulatorem dla jeszcze silniejszego zintegrowania gospodarki karaibskiej. Takie podejście może dziwić, gdyż w przypadku ustanowienia EURO myślenie to przebiegało w odwrotnym kierunku – wspólna waluta stanowiła konsekwencję osiągnięcia zaawansowanego stopnia integracji rynków.

Sam pomysł karaibskiej unii walutowej (ang. *Caribbean Monetary Union*, CMU)⁵⁹ ma równie długą historię co idea Wspólnego Rynku i Gospodarki CARICOM, choć przypomnieć należy, iż kraje Organizacji Karaibów Wschodnich (OECS) posługują się wspólną walutą – dolarem wschodniokaraibskim (XCD) – już od roku 1965. Wśród głównych motywów ustanowienia wspólnej waluty wymieniane są standardowe spodziewane korzyści w postaci stabilizacji cen i stóp procentowych, obniżenia kosztów transakcyjnych w handlu regionalnym, wzrost inwestycji, przepływów kapitałowych, zatrudnienia itp.

Realizację unii walutowej w ramach CARICOM podzielono na 3 etapy:

- etap I – koordynacja polityki pieniężnej krajów członkowskich, dążenie do osiągnięcia pełnej zewnętrznej wymienialności walut oraz powołanie Rady Gubernatorów Banków Centralnych,

http://www.caricom.org/jsp/community/regional_issues/caribbentradeandinvestments.jsp?menu=community (pobrano 22.09.2006).

⁵⁸ Ryzyko to wynika przede wszystkim z niekorzystnej struktury przedmiotowej handlu zagranicznego, w której dominują towary słabo przetworzone, które muszą sprostać silnej konkurencji takich samych/podobnych towarów z innych części świata. W takiej sytuacji sposobem skutecznym, choć dającym raczej krótkotrwały efekt w postaci poprawy konkurencyjności cenowej i wzrostu popytu jest zmiana kursu walutowego. W przypadku unii walutowej takiej możliwości nie ma. Trudno też przyznać, iż w świetle teorii R. Mundella CARICOM jest optymalnym obszarem walutowym. Zob. *Caribbean Economic Performance Report 2003*, *op.cit.*, s. 49 i nast.

⁵⁹ Przybrał on realne kształty podczas Trzynastego Szczytu Konferencji Szefów Rządów w dn. 29.06-02.07.1992 r. w Port of Spain. Zob. komunikat końcowy ze szczytu http://www.caricom.org/jsp/communications/communiques/13hgc_1992_communique.jsp (pobrano 21.09.2006).

- etap II – utrzymanie parytetów walut w ustalonym paśmie wahań przez kraje, które nie osiągnęły jeszcze makroekonomicznej stabilizacji,
- etap III – powołanie Karaibskiego Instytutu Monetarnego (ang. *Caribbean Monetary Authority*) zajmującego się emisją wspólnej waluty oraz odpowiedzialnego w swoich kompetencjach przed Radą Ministrów Finansów.

Aby stać się członkiem unii walutowej kraj musi wypełnić tzw. kryteria 3-12-36-15 (nazwa pochodzi od przyjętych założeń), których kształt ustalono w roku 1996⁶⁰:

- utrzymywać rezerwy dewizowe w wysokości 3-miesięcznej wartości importu lub 80% wartości krótkoterminowych zobowiązań (ang. *current liabilities*) banku centralnego przez 12 miesięcy,
- utrzymywać sztywny kurs walutowy względem dolara lub w przypadku kursu płynnego zachować go w paśmie wahań $\pm 1,5\%$ przez 36 miesięcy,
- utrzymywać wskaźnik zadłużenia (ang. *debt service ratio*) na poziomie do 15% łącznej wartości eksportu towarów i usług.

Oprócz tego karaibskie kryteria zbieżności przewidują, iż stopa inflacji powinna utrzymywać się na poziomie $\pm 1,5\%$ licząc od wartości środkowej (mediany, ang. *median*) 3 krajów o najniższej inflacji, natomiast deficyt budżetowy nie może być wyższy niż 3% PKB⁶¹.

Realizacja kryteriów przez poszczególne państwa członkowskie przebiega różnie – krajom CARICOM w pełni udało się osiągnąć i utrzymać jedynie pierwsze z wymienionych dotyczące rezerw dewizowych.

Stosunki zewnętrzne Wspólnoty Karaibskiej

Wszyscy członkowie CARICOM (z wyj. Bahamów) uzyskali członkostwo w Światowej Organizacji Handlu (01.01.1995 r. i później). Przedmiotem szczególnego zainteresowania WTO w przypadku Wspólnoty Karaibskiej jest handel usługami i dążenie do usuwania istniejących ograniczeń. Opóźnienia w tej materii są charakterystyczne dla państw

⁶⁰ P. Kendall, *Exchange Rate Convergence in CARICOM*, Caribbean Development Bank, August 2000 (materiał pobrano 22.09.2006 ze strony http://www.caribank.org/Staff_Pa.nsf/Kendall-Exchrates?OpenPage).

⁶¹ Zob. *Caribbean Economic Performance Report 2003*, op.cit., s. 43-44. Cytowany raport przedstawia przy tym alternatywne scenariusze dla CMU – wprowadzenie systemów kursów sztywnych lub dolaryzację (idąc przykładem pobliskiego kraju – Panamy).

należących do OECS a także są spowodowane koniecznością usuwania szkód po huraganach nękających bardzo często ten region⁶².

Ze względu na geograficzną strukturę handlu państw CARICOM największe znaczenie mają stosunki ze Stanami Zjednoczonymi. Od 01.01.1984 r. kraje Ameryki Łacińskiej oraz Karaiby na mocy Ustawy o Odbudowie Gospodarczej Basenu Morza Karaibskiego (ang. *Caribbean Basin Economic Recovery Act*, CBERA) objęte zostały preferencjami w handlu, co poprzez uzyskanie dostępu do rynku amerykańskiego miało zdynamizować ich rozwój Porozumienie to ustanawiało Inicjatywę dla Karaibów (ang. *Caribbean Basin Initiative*, CBI). Miało ono wzmocnić pozycję Stanów Zjednoczonych w regionie kosztem szeroko rozumianych sił lewicujących (Salwador, Nikaragua)⁶³. Korzyści z niego płynące zostały jednak osłabione powołaniem Północnoamerykańskiej Strefy Wolnego Handlu (NAFTA), co poważnie pogorszyło pozycję konkurencyjną Karaibów względem ich największego rywala – Meksyku. Aby choć częściowo poprawić ten stan rzeczy, 18.05.2005 podpisana została kolejna ustawa mająca wzmocnić funkcjonowanie CBI – Ustawa o Partnerstwie Handlowym Basenu Morza Karaibskiego (ang. *Caribbean Basin Trade Partnership Act*, CBTPA). Rozszerzała ona zakres towarów objętych preferencjami m.in. o tekstylia i odzież, co miało z kolei zdynamizować wzrost eksportu amerykańskiej bawełny, skłonić amerykańskie firmy odzieżowe do inwestycji na Karaibach i poprawić w ten sposób konkurencyjność tej branży⁶⁴.

Podsumowując, nacechowane konsekwentnym pragmatyzmem działania podejmowane przez administrację amerykańską dążą do jeszcze większego zacieśnienia współpracy gospodarczej i handlowej, ponieważ taki stan rzeczy z pewnością ułatwiłby pozyskanie kolejnych zwolenników powołania Strefy Wolnego Handlu Ameryk (ang. *Free Trade Association of Americas*, FTAA), która jest jednym z najważniejszych pomysłów prezydenta Georga W. Busha, jeśli chodzi o zagadnienia handlowe w wymiarze regionalnym. Skutkiem tego byłoby jeszcze większe wzmocnienie gospodarczej i handlowej dominacji USA.

⁶² Zob. World Trade Organization, Committee on Regional Trade Agreements, *Examination of the Caribbean Community and Common Market (CARICOM), Services*, WTO/REG155/M/3, 15.05.2006 oraz World Trade Organization, Committee on Regional Trade Agreements, *Caribbean Community and Common Market. Questions and Replies*, WTO/REG155/5, 16.03.2006.

⁶³ Zob. http://en.wikipedia.org/wiki/Caribbean_Basin_Initiative (pobrano 23.09.2006).

⁶⁴ Zob. http://en.wikipedia.org/wiki/Caribbean_Basin_Trade_Partnership_Act (pobrano 23.09.2006).

Stosunki krajów karaibskich z Unią Europejską odbywają się na specjalnej platformie tzw. Cariforum, które zostało ustanowione w październiku 1992 roku⁶⁵. Obejmuje ono obecnie wszystkie kraje członkowskie Wspólnoty Karaibskiej wraz z Dominikaną i Kubą. Głównym zadaniem forum jest koordynacja i monitorowanie wykorzystania środków z Europejskiego Funduszu Rozwoju [...], zajmuje się także implementacją regionalnych projektów dotyczących handlu, turystyki, edukacji, rolnictwa, transportu, komunikacji, rozwoju ludzkiego, kultury i ochrony środowiska⁶⁶. Łączna pomoc UE w okresie 1976-2001 na wzmocnienie współpracy regionalnej szacowana jest na ok. 353 mln EUR, natomiast w ramach systemów STABEX i SYSMIN (stabilizowanie dochodów z eksportu surowców pochodzenia rolnego oraz surowców mineralnych) ok. 252 mln EUR. Oprócz tego na realizację programów indywidualnych przeznaczono we wspomnianym okresie 1234 mln EUR. Na lata 2001-2005 łączna pomoc finansowa UE dla Karaibów miała się zamknąć kwotą 690 mln EUR⁶⁷.

W ramach Porozumienia z Cotonou (23.06.2000 r.) Wspólnota Europejska utrzymała jednostronne preferencje w handlu wobec wszystkich państw AKP, zobowiązując się jednocześnie, że do końca 2007 roku sfinalizowane zostaną negocjacje w sprawie umów o partnerstwie gospodarczym, które zakładają m.in. ustanowienie systemu wolnego handlu artykułami przemysłowymi oraz selektywną liberalizację sektora rolnego⁶⁸. Dla krajów CARICOM kluczowe znaczenia ma handel bananami, cukrem oraz ryżem.

Jeśli chodzi o stosunki dwustronne z partnerami bliskimi Wspólnocie Karaibskiej pod względem geograficznym, podpisała ona umowy o wolnym handlu z Kubą (rok 2000), Dominikaną (2001) oraz Kostaryką (2004). Umowy o preferencjach w handlu dotyczą zaś stosunków z Wenezuelą i Kolumbią.

13 krajów członkowskich CARICOM (z wyj. Trynidadu i Tobago oraz Barbadosu) jest także członkiem Petrocaribe części programu energetycznego Petroamerica

⁶⁵ W szerszym wymiarze współpraca ta jest elementem stosunków określanych mianem strategicznego partnerstwa pomiędzy UE a Ameryką Łacińską i Karaibami (tzw. EU-LAC). Łącznie region ten jest dla UE drugim największym partnerem handlowym. (eksport unijny w roku 2005 wyniósł 62,2 mld EUR, natomiast import zamknął się kwotą 70,9 mld USD). Zob.

http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/lac/index_en.htm (pobrano 23.09.2006). Kraje latynoamerykańskie są o wiele bardziej atrakcyjnym partnerem handlowym niż państwa karaibskie, dlatego też Unia Europejska nie stara się konkurować ze Stanami Zjednoczonymi w podboju regionalnego rynku, koncentrując się na udzielaniu pomocy rozwojowej. Zob. M. Gawrycki, *op.cit.*, s. 332.

⁶⁶ M. Gawrycki, *op.cit.*, s. 331.

⁶⁷ Zob. http://ec.europa.eu/comm/external_relations/la/pub/12_en.pdf (pobrano 23.09.2006).

⁶⁸ Zob. E. Kawecka-Wyrzykowska, E. Synowiec (red.), *Unia Europejska. Przygotowania Polski do członkostwa*, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa 2001, s. 318.

promowanego przez Wenezuelę, zapoczątkowanego programem Petrosur. Opiera się on na przekonaniu prezydenta Hugo Chaveza, że jego kraj powinien dzielić się swym wielkim bogactwem naftowym z sąsiadami, zamiast usługiwać wielkim firmom międzynarodowym⁶⁹. Program ma wspomóc koordynację działań w sferze energetycznej, zminimalizować koszty transakcyjne i tym samym zabezpieczyć interesy energetyczne państw członkowskich.

Przyszłość ugrupowania – próba prognozy i wnioski końcowe

Przyszłość ugrupowania integracyjnego jakim jest Wspólnota Karaibska, patrząc na ten region z odległej perspektywy, wydaje się być niepewna. Prawdopodobnie nieuniknioną koniecznością będzie to, że CARICOM stanie się częścią jakiegoś szerszego ugrupowania. Jak zauważa J. Błaszczak, „po przyjęciu Dominikany, które prędzej czy później bez wątpienia nastąpi, w regionie nie będzie już niepodległych państw [...] za wyjątkiem Kuby. Oznacza to, że perspektywy dalszego rozszerzania CARICOM zostaną zahamowane, oczywiście pomijając możliwość uzyskania niepodległości przez jedno z obecnych terytoriów zależnych”⁷⁰.

W kontekście współpracy ze Stanami Zjednoczonymi i obaw przed zdominowaniem handlu przez większego partnera pojawił się więc postulat połączenia Grupy Andyjskiej, Wspólnego Rynku Ameryki Środkowej (CACM) oraz CARICOM, co ma przynieść pozytywny skutek w postaci wzmocnienia ich pozycji negocjacyjnej w procesie tworzenia Strefy Wolnego Handlu Ameryki Południowej i mogłoby zapewnić silniejszą, bardziej skuteczną przeciwwagę względem interesów USA⁷¹. Trudność polega jednak na tym, że same Stany Zjednoczone wydają się nie tracić czasu, podpisując np. w roku 2004 porozumienie o wolnym handlu z Dominikaną oraz krajami Ameryki Środkowej, co stanowi potwierdzenie, iż ten region świata stanowi jedno z ważnych pól polityczno-gospodarczej rywalizacji i stoi zarazem przed trudnym zadaniem określenia własnego miejsca względem USA.

⁶⁹ Zob. szerzej Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Systemu Informacji, *Przegląd Mediów Światowych. Biuletyn regionalny: Ameryka*, nr 27(243), 06.07.2005 oraz nr 37(253), 14.09.2005 (materiał pobrano 23.09.2006 ze strony <http://www.msz.gov.pl>).

⁷⁰ J. Błaszczak, *Wspólnota małych narodów*, *op.cit.*

⁷¹ Zob. i por. T.M. Leonard, *UE a Mercosur: perspektywy współpracy*, [w:] *Studia Europejskie* nr 1/2001, s. 35 (materiał pobrano 19.09.2006 ze strony <http://www.studiaeuropejskie.pl/save.php?id=147>) oraz K. Krzywicka, *Hegemonia USA w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów – między imperializmem a kooperacją* [w:] *Ameryka Łacińska* nr 2/2005, s. 79-90 (materiał pobrano 19.09.2006 ze strony http://politologia.umcs.lublin.pl/fck_pliki/File/Hegemonia_USA.doc).

Zaawansowanie współpracy w ramach CARICOM, patrząc z punktu widzenia przyjętych założeń strategicznych a nie realnych osiągnięć, daje szansę na choć częściowe zachowanie wspólnej karaibskiej tożsamości w ramach ewentualnego nowego ugrupowania, które obejmowałoby swoim zasięgiem kraje latynoamerykańskie. Być może nawet Karaiby jako swego rodzaju elitarny klub wymuszą taki model współpracy, który godziłby w sobie koncepcję „różnych prędkości” procesu integracyjnego.

Za mało prawdopodobny uznać należy scenariusz, że Karaiby zostaną wciągnięte do porozumienia podpisanego 29.04.2006 r. w Hawanie przez Kubę, Wenezuelę oraz Boliwię ustanawiającego Boliwariańską Alternatywę dla Ameryk (ang. *Bolivarian Alternative for the Americas*, hiszp. *La Alternativa Bolivariana para las Américas*, ALBA). W swoich założeniach ma ona być alternatywą dla neoliberalnego modelu gospodarki, natomiast dla samych Karaibów szansą na wzrost wymiany intraregionalnej⁷².

⁷² Zob. szerzej <http://www.alternativabolivariana.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=258> (pobrano 25.09.2006).

Literatura

Pozycje zwarte

- Gawrycki M., *Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby. Trudne partnerstwo dwóch regionów*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2004
- Kawecka-Wyrzykowska E., Synowiec E. (red.), *Unia Europejska. Przygotowania Polski do członkostwa*, Instytut Koniunktury i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa 2001
- Naruszewicz S., (red.), *Świat otwartych granic: szanse czy zagrożenia?* Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok 2005
- Oziewicz E., (red.), *Procesy integracyjne we współczesnej gospodarce światowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001
- Wyszkowska-Kuna J., *Handel usługami w procesie integracji europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2005

Czasopisma

- Krzywicka K., *Hegemonia USA w regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów – między imperializmem a kooperacją*, Ameryka Łacińska nr 2/2005
- Leonard T.M., *UE a Mercosur: perspektywy współpracy*, Studia Europejskie nr 1/2001
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Systemu Informacji, *Przegląd Mediów Światowych. Biuletyn regionalny: Ameryka*, nr 27(243), 06.07.2005
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Departament Systemu Informacji, *Przegląd Mediów Światowych. Biuletyn regionalny: Ameryka*, nr 37(253), 14.09.2005

Materiały źródłowe i dokumenty

- Balance of Payments of CARICOM Member States 1990-1999*, Caribbean Community (CARICOM) Secretariat, Georgetown, Guyana, April 2001
- Caribbean Economic Performance Report 2003*, CARICOM Secretariat, Caribbean Centre of Monetary Studies, Caribbean Development Bank, September 2003
- CARICOM Trade in Services 1990-2000*, Caribbean Community (CARICOM) Secretariat, Georgetown, Guyana, July 2002
- CARICOM's Intra-Regional Trade, Volume 1, 1990-2000*, Caribbean Community (CARICOM) Secretariat, Georgetown, Guyana, September 2002
- CARICOM's Intra-Regional Trade, Volume 2 – Top Twenty Commodities 1998-2001*, Caribbean Community (CARICOM) Secretariat, Georgetown, Guyana, October 2003
- CARICOM's selected economic indicators, 1990,1998-2002. A statistical profile of the CARICOM Single Market and Economy*, Caribbean Community Secretariat, March 2006
- Communique Issued at the Conclusion of the Thirteenth Meeting of the Conference of Heads of Government of the Caribbean Community*, 29 June - 2 July, 1992, Port of Spain, Trinidad and Tobago
- National Account Digest 1990-1999*, Caribbean Community (CARICOM) Secretariat, Georgetown, Guyana, October 2001
- World Trade Organization, Committee on Regional Trade Agreements, *Examination of the Caribbean Community and Common Market (CARICOM), Services*, WTO/REG155/M/3, 15.05.2006
- World Trade Organization, Committee on Regional Trade Agreements, *Caribbean Community and Common Market. Questions and Replies*, WTO/REG155/5, 16.03.2006

Akty prawne

- Revised Treaty of Chaguaramas establishing the Caribbean Community including the CARICOM Single Market and Economy*

Strony internetowe

- <http://ec.europa.eu>
- <http://en.wikipedia.org>
- <http://pl.wikipedia.org>
- <http://politologia.umcs.lublin.pl>
- <http://sceco.univ-aix.fr>
- <http://www.alternativabolivariana.org>
- <http://www.caribank.org>
- <http://www.caricom.org>

MASZYNOPIS

Publikacja chroniona prawem autorskim. Cytowanie jedynie poprzez podanie pełnego adresu internetowego oraz/lub pełnego przypisu bibliograficznego do źródła papierowego.

Uniwersytet
Wrocławski

<http://www.caricomstats.org>

<http://www.caricomtradesupport.org>

<http://www.e-polityka.pl>

<http://www.mfabahamas.org>

<http://www.msz.gov.pl>

<http://www.studiaeuropejskie.pl>

MASZYNOPIS

Publikacja chroniona prawem autorskim. Cytowanie jedynie poprzez podanie pełnego adresu internetowego oraz/lub pełnego przypisu bibliograficznego do źródła papierowego.

33/33/BM